

ПАМ'ЯТІ ЯРОСЛАВА ДАШКЕВИЧА (13.12.1926 – 25.02.2010)

25 лютого 2010 року у своєму скромному помешканні на вул. Зеленій у Львові на 84-му році життя відійшов у вічність Ярослав Романович Дашкевич – видатний український учений та відомий громадський і культурний діяч. Парастас за упокій його душі в приміщенні Товариства охорони пам'яток історії та культури за участі священників Української Греко-Католицької та Вірменської Апостольської Церков, а особливо кількатисячна похоронна процесія з храму Пресвятої Тройці на Личаківське кладовище, у дуже промовистий спосіб увиразнили масштаб цієї Великої Людини, блискучого Вченого, жертвовного Громадянина й великодушного Учителя. Мабуть, найвлучнішу оцінку цій легендарній постаті дав Ярослав Грицак:

Він був українським – і то до мозку костей, щиро і твердо. Але про нього, як про Франка, хочеться сказати: він світив на всю Україну, а його світло променювало набагато далі [...]. Він створив острівок власної інтелектуальної свободи, котрого його ніхто не міг позбавити і який слугував предметом заздрости тих численних інших, котрі робили таку-сяку кар'єру за радянських умов, але ніколи не були вільними. [Дашкевич] був одним з небагатьох українських істориків, про котрих знають у світі. [Тому] їх українство не було провінціальне – воно було світове. Таке, яким і належить бути якісному українству.¹

Свій яскравий і водночас тернистий шлях у науку майбутній професор і доктор історичних наук розпочав на студентській лаві філологічного факультету Львівського державного університету. Коли влітку 1944 року Червона армія наближалася до Львова, Я. Дашкевич разом із матір'ю, Оленою Степанів, мали змогу податися на еміграцію, однак свідомо постановили залишитися в рідному місті й в умовах радянського тоталітаризму відстоювати національну ідею. Таке рішення дорого їм коштувало, однак Я. Дашкевич ніколи про нього не шкодував, хоч неодноразово зазнавав арештів, необґрунтованих звільнень із роботи, переслідувань і брутальних цькувань за свої політичні переконання та участь у дисидентському русі (зокрема в діяльності Української Гельсинської спілки). Тривалий час (1949-1956 рр.) він був в'язнем сумління радянських концтаборів, а згодом – вимушено безробітним (1980-1990 рр.). Попри несприятливі життєві обставини, Ярослав Романович залишався відданим українській історичній науці, пишучи тексти переважно «в шухляду»; він винахідливо підтримував контакти із західним науковим світом і в такий спосіб

¹ Цит. за інтернет-публікацією: Я. Грицак. Пам'яті Великої Людини <<http://www.zaxid.net/blogentry/60324>>(26.02.2010).

публікував численні статті в провідних американських та європейських журналах.

Лише в роки горбачовської перебудови та зі здобуттям Україною незалежності Я. Дашкевич отримав можливість реалізувати як свій творчий потенціал, так і хист організатора й будівничого української гуманітарної науки. У 1992 році він заснував Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, ставши водночас незмінним заступником директора цього Інституту. З ініціативи вченого у Львові відновлено сходознавчі студії, зокрема з вірменістики та гебраїстики. Ярослав Романович брав діяльну участь у роботі Інституту сходознавства ім. А. Кримського, Інституту східноєвропейських досліджень (тепер – Інститут європейських досліджень), а з 1998 року очолював кафедру сходознавства Львівського національного університету ім. Івана Франка. Він стояв біля витоків відновленого у Львові 1990 року Наукового товариства ім. Шевченка (дійсний член Товариства з 1990 р.), керував його історико-філософською секцією, а також очолював (з 1997 р.) Історичне товариство Нестора Літописця в Києві й Експертну комісію з історичних наук Вищої атестаційної комісії України (1996-1997 рр.).

Ярослав Дашкевич залишив величезну наукову спадщину – понад 1700 публікацій. Вони охоплюють не лише українознавчу тематику (від часів Київської Русі й Галицько-Волинського князівства до національно-визвольних змагань ХХ ст.), а й сходознавчі студії, візантиністику, українсько-єврейські та українсько-польські взаємини, дослідження в галузі спеціальних історичних дисциплін, джерелознавства, історіографії, картографії тощо. Його статті, есеї, нариси, розвідки, критичні реценції та огляди розпорошені в сотнях наукових збірників, у часописах і матеріалах конференцій. Досі видано лише невелику частину інтелектуального доробку Я. Дашкевича, найважливішими в якому є праці: *Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV–XIX в.* (Єреван 1969); *Україна вчора і нині: Нариси, виступи, есе* (Київ 1993); *Вірменія і Україна / Ukraine and Armenia* (Львів – Нью-Йорк 2001); *Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури* (Львів 2006).

Іншою тривкою спадщиною Ярослава Романовича в науковій сфері є виховане ним покоління молодих дослідників, вільних від стереотипів радянської тоталітарної доби, а також захищені під його керівництвом десятки кандидатських і докторських дисертацій та, особливо, заснована вченим Львівська археографічна школа. Впродовж останнього двадцятиріччя до цього середовища належав і я, маючи унікальну можливість бути сучасним з інтелектуальною національною традицією, яку сповідував і носієм якої був Дашкевич. Створена ним неповторна атмосфера творчої

свободи, почуття власної гідности, взаємоповаги й віри в молодих, шляхетне вміння бути «поміж нас» і водночас «над нами», відсутність у Львівському відділенні корупції, «советизму» й пов'язаних із ним бюрократичних практик максимально сприяли тому, що я фактично «з чистого аркуша» освоював нову для незалежної України царину церковної історії.

У роки незалежности важливу роль у подоланні спадщини радянського періоду, за якого не могло бути й мови про фахове опрацювання тем із церковної історії, відіграла унікальна ініціатива Я. Дашкевича та його партнерів із Музею історії релігії й Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАНУ – започаткування 1992 року у Львові традиції наукових конференцій «Історія релігій в Україні». Цей щорічний форум, а також незмінна публікація його матеріалів створили відкритий інтелектуальний простір для вільного обміну досвідом серед науковців із різних регіонів України та з-за кордону, стимулювали координацію зусиль археологів, архітекторів, богословів, істориків і мистецтвознавців у вивченні найрізноманітніших аспектів релігійного життя багатьох християнських та інших релігійних спільнот, а також сприяли введенню в науковий обіг нових джерельних матеріалів і фахових напрацювань.

Національно зорієнтована історіософія Я. Дашкевича, що суттєво впливала й впливає на церковно-історичні студії в сучасній Україні, поєднувалася з його щирою турботою про підготовку кваліфікованих наукових кадрів, рівень українського богослов'я, з тривогою через «заполітизованість» християнських Церков, «фальшивий екуменізм», із занепокоєнням долею парохіяльних храмів. Він незмінно наголошував, що нове покоління українських богословів не має права жити «в якійсь недоступній башті зі слонової кості», що вони мусять бути вірними «нашій Українській католицькій церкві, Українській державі – хоч би які вони були недосконалі – і повинні знати про різні важливі проблеми правду»². Саме з такими словами Ярослав Романович звернувся до випускників Українського католицького університету та Львівської духовної семінарії Святого Духа 5 липня 2008 року на урочистостях з нагоди вручення їм дипломів.

Вічна йому пам'ять!

Ігор Скочиляс

² Я. Дашкевич. *Silva rerum*: Виступ на урочистості з нагоди вручення дипломів випускникам Українського католицького університету та Львівської духовної семінарії Св. Духа 5 липня 2008 р. // *«Катакомбна Церква» (Двадцятиліттю виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля присвячується): Статті і матеріали*. Львів 2009, с. 114.